

CREATURI TERESTRE ȘI AERIENE ALE BASMULUI FANTASTIC ROMÂNESC: CALUL, BOUL ȘI PASĂREA

TERRESTRIAL AND AERIAL CREATURES IN ROMANIAN FANTASTIC FOLKTALES: THE HORSE, THE BULL AND THE BIRD

Cristina-Ileana ILEA (ROGOJINĂ)
Ovidius University, Constanța, Romania

Email: cristinailea@yahoo.com

Abstract:

The paper aims to shed some light on the morphology of terrestrial and aerial life in Romanian folktales, by offering a list of creatures populating one realm or another, their description in accordance with a specific type of imaginary, the relationships established with humans. It will offer a comprehensive picture of the anthropomorphic elements that constitute the Romanian mythical fauna and express the fact that human mind has developed in relation with nature and magic.

Therefore, I propose an insight into the folktale representation of the bulls (better known in Romanian folklore as aurochs), the horses and the birds which are found and depicted not only as mere animals or birds in the rich tradition of folktale, but as characters endowed with human speech, cognitive functions, their primary role in the folktale narrative being to aid the hero in his initiatory journey.

Visual and symbolic features of the animals mentioned, as part of the Romanian mythical fauna, will be presented, with some aspects of their naming. Folktale names and the naming itself serve as a creative act helping us to understand the symbolic value imprinted by the community on these animal representations.

Even though they have a zoomorphic appearance, they are not ruled only by the primary instincts of their species, they also have the ability to think and speak articulately. Moreover, all these types of animals belonging to the mythical fauna are relicts of the solar cult that developed in the area from which the folktales were collected. Thus, reference will be made to them as "fantastic animals", in order to differentiate them from other types of characters, which only have the appearance of animals or can shape shift in animal bodies.

Keywords: folklore; morphology; creature; aerial, terrestrial.

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatic

Omul primitiv și, în continuare, omul societăților tradiționale au avut o relație de-a dreptul profundă cu ființele care le-au populat universul. Relația complexă despre care discutăm se reflectă cel mai pregnant în operele literare folclorice ale tuturor popoarelor, acolo unde ființele non-umane sunt reprezentate și înzestrate cu abilități cognitive și, mai ales, cu funcții simbolice.

De studiul animalelor care apar în folclorul popoarelor se ocupă *zoomitologia*, care ilustrează o parte importantă a figurilor din sistemul nostru mitic ancestral. Această clasă mitologică nu trebuie redusă la noțiunea de *bestiar fantastic/mitic*, prin care se înțelege, de regulă, studiul animalelor sălbatice/supranaturale de tipul bestiiilor. Epicul fantastic românesc nu conține doar astfel de reprezentări, iar prin această lucrare dorim să ilustrăm câteva trăsături interesante ale animalelor, de regulă domestice, care apar într-o serie de basme și să subliniem caracterul lor simbolic oglindit, nu de puține ori, prin numele pe care le poartă (*generic* – apelativele *cal*, *bou*, *pasăre* ori *specifice* – nume proprii fără bază apelativă care să indice specia).

Animalele care figurează în mitologia faunei provin din fondul arhaic de superstiții, obiceiuri, credințe și idei religioase cristalizate pe parcursul secolelor în comunitatea tradițională creatoare. Pe baza cercetării noastre asupra basmului fantastic românesc și în funcție de tipul de animale prelucrate în mitologie, propunem două serii: una a animalelor sălbatice (cu reprezentanți precum: lupul, ursul, corbul, zimbrul, mistrețul, șarpele, vulturul etc.) și una a animalelor domestice (printre care se numără: calul, boul, câinele, pisica etc.). Desigur, investigația a relevat și o categorie intermediară, în cadrul căreia se regăsesc ființe mitice, care sunt o sumă compozită de trăsături preluate atât de la animalele domestice, cât și de la animale sălbatice (vârcolac, balaur, zmeu, pasăre măiastră, pajură, scorpie etc.).

Așa cum precizăm în rândurile de mai sus, lucrarea de față are în vedere doar acele elemente de faună mitică reprezentate de către *cal*, *bou* și *pasăre*, individualizate prin nume proprii în epicul

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatic

fantastic popular¹. De asemenea, se impune să facem o precizare cu privire la ceea ce considerăm a fi element aparținător faunei mitice. În ciuda faptului că personajele din această categorie au aparență zoomorfă, ele nu sunt conduse doar de instinctele primare ale speciei, ci au și capacitatea de a gândi și de a vorbi articulat. Totodată, când ne vom referi la acestea, vom prefera termenul generic (*cal, bou sau pasăre fantastică/ animale fantastice*) pentru a le delimita de alte personaje *teriomorfe* sau capabile de *metamorfoza în animale* (tânărul transformat în porc sau în broscoi în urma unui blestem ori metamorfoza voluntară, ca act magic, în muscă sau motan).

A. Calul

Calul este personajul *adjuvant* care îl poartă pe erou în călătoria sa inițiativă, pe de-o parte, pe tărâmul oamenilor, de unde adesea eroul originează, iar, pe de altă parte pe tărâmul celălalt. Viziunea tradițională zugrăvește personajul ca unul *năzdrăvan* (cu sensul pe care basmul îl conferă, adică „înzestrat cu puteri miraculoase” DEX 2009, prin specializare, în mitologia populară „care are darul de a ști și a prevesti ce se va întâmpla” MDA 2010), al cărui trup poate suferi alterări de la tiparul biologic natural: posedă un set de aripi (*calul înaripat*, o posibilă reminiscență *pegasiană*), are mai mult de patru picioare și două, trei, șapte sau nouă inimi, fiind astfel capabil să străbată distanțe extraordinare, în coordonate verticale și orizontale.

Ca tip de personaj², calul este *donator* pentru că ascunde în coama sa ori în ureche obiecte de ordin magic din universul casnic (năframă, gresie, perie, pieptene etc.) și *adjuvant*, prin excelență sfătuitor al eroului sau al eroinei. Deși poate avea aparența unui cal aflat la apusul vieții, căci îl servește pe împărat în tinerețe (împăratul, erou de primă generație a basmului, după cum este prezentat), se regenerează consumând tăciuni încinși, jăratric (alimente simbolice pentru regenerare/renaștere simbolică de tip solar), un terci de orz etc. În majoritatea basmelor, fiul de împărat își alege calul cel mai bătrân și bolnăvicios din grajd și îl hrănește

¹ Pentru o mai bună sistematizare onomastică, vom oferi pentru fiecare nume de personaj animalier, între paranteze, culegătorul și anul publicației din care sunt extrase numele; ex: *Bourean* (Pop-Reteganu, 2010).

² Conform tipologiilor propuse de către Vladimir Propp (*Morfologia basmului*, 1970) și A.J. Greimas (*On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory*, 1976).

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatice

corespunzător. Același lucru se petrece și în basmul *Crâncu, vânătorul codrului* (Pop-Reteganu, 2010), în care eroul cu origine umilă se învoiește să slujească *Vâjbabei* timp de trei zile pentru a obține un cal mai puternic decât cel al oponentului său, *Jupânul Pogan*. *Crâncu* alege „o gloabă de cal roșu, dar numai pielea pe oase de gras; de la o poștă-i vedeai coastele” (Pop-Reteganu, 2010: 120). Dar, ca orice cal năzdrăvan, acesta îl sfătuiește pe noul stăpân cum să îi pregătească mâncarea pentru a-și recupera caracteristicile fantastice³.

Nu de puține ori, caii fantastici ai eroilor din narațiunile inițiatice românești au frați care îi slujesc pe alți voinici ori chiar pe personajele antagonice. În *Crâncu, vânătorul codrului*, calul *Jupânului Pogan* îl avertizează pe acesta că eroul *Crâncu* este „călare pe frate-meu cel mai mic”, care este de trei ori mai puternic ca el și, prin urmare, nu îl poate ajunge în galop, îndemnându-l pe *Jupânul Pogan* să renunțe la vânătoare. În *Istian Viteazul* (Ispirescu 1984), fiica de împărat este însoțită, până la jumătatea narațiunii, de calul ales de la curtea împărătească, un cal-sfetic, care o scapă de multe primejdii. După ce aceasta câștigă dreptul asupra lui *Galben-de-Soare*, calul său o sfătuiește să îl folosească, de atunci înainte, pe fratele său, cal cu aspect al solarității, după cum ni se dezvăluie prin numele pe care îl poartă⁴.

Fiind interesați de aspectele onomastice, am observat că, în ciuda faptului că referirea la acest personaj se face, în genere, prin apelativul „cal”, personajul este individualizat prin nume proprii literare într-o serie de basme, după cum urmează: *Bălan* (Oprișan, 2005a), *Buga* (Marian, 2010), *Cal Călfar* (Nijloveanu, 1982), *Calul de Gând* (Oprișan, 2005c), *Calul de Vânt* (Oprișan, 2005c), *Carmon* (Oprișan 2005c), *Curpân Mare* (Vasilii, 2010),

³ „Stăpâne, fă un foc mare, ca să se adune jar mult, să mă satur odată, apoi să vezi ce cal ți-ai ales. Și făcu feciorul un foc mare, mare, din vreo treizeci de stejari de cei mari și după ce trecut focul tot, apoi vântură spuza cu pălăria de pe jar și-aduse calului aci să mănânce; și mănă până mănă tot jarul, apoi se scutură o dată de-i săriră toate floacele de pe el și rămase ca uns cu unt de frumos” (Pop-Reteganu, 2010: 121).

⁴ „Stăpână, până acum m-ai ascultat la orice ți-am zis și toate ți-au mers vine. Ascultă-mă și de astă dată și nu vei greși. Eu sunt bătrân de aci înainte; și mi-e să nu poticnesc. La pe frate-meu Galben-de-Soare și fă călătoria mai departe cu el. Încrede-te lui cum te-ai încrezut în mine și nu te vei căi. El este mult mai tânăr decât mine și mai sprinten, și te va învăța ca și mine ce să faci la vreme de nevoie” (Ispirescu, 1984: 22).

Creaturi imagine terestre, aeriene și acvatice

Galben de sub Raza soarelui (Oprișan, 2006a), *Galbenu* (Sandu-Timoc, 1988), *Holoboc cal bun* (Oprișan, 2005a), *Negru* (Oprișan, 2005a), *Paripu Roș* (Marian, 1986), *Trifan* (Nijloveanu, 1982) și *Trinov* (Crețu, 2010).

Din punct de vedere onomastic, numele cailor din basmele fantastice românești se organizează astfel:

- nume specifice cu motivație transparentă – din repertoriul onomasticii animaliere: *Bălan*, *Bălana*, *Negru* (nume de animale domestice a căror deschise sau închise la culoare); *Holoboc cal bun*;

- nume care indică aspectul mitic al calului înaripat sau al capacității sale de deplasare aproape instantanee prin timp și spațiu: *Cal Călifar*⁵, *Calul de Gând*, *Calul de Vânt*;

Numele cailor fantastici *Calul de Gând* și *Calul de Vânt* sunt explicate în basmul sursă. *Iuda nevăzută* își trimite moșul pentru a o găsi pe *Despina*, fiica ei:

„-Du-te, ia Calul de Gând și acu să mi-o prinzi, să mi-o aduci aici.

Se scoală bietul om, se duce la grajd și în loc să pună mâna pe Calul de Gând, a pus mâna pe Calul de Vânt. Bătea vântul – mergea și calul, ședea vântul- ședea și calul-n loc. Și-aștepta bietul om până dădea vântul să fugă înainte. Aștepta bietul om să stea vântul să vie-napoi acasă (...).

Se duce omul, ia Calu de Gând. Cum a gândit... [a ajuns la *Despina*]” (Oprișan, 2005c: 338).

- nume decodate simbolic: *Buga*⁶, *Galben de sub Raza soarelui*, *Galbenu*, *Paripu Roș*;

- antroponime propriu-zise: *Trifan* și *Trinov*.

Întâlnim într-un singur basm un hibrid de tipul centaurului, *Picioare-de-Cal*, „jumătate om-jumătate cal” (Oprișan 2006), al cărui nume reflectă tipul de mutație similară cu cea a centaurilor, ființe supranaturale cu cap și trunchi de om și picioare de cal.

⁵ Numele redă asocierea dintre imaginea calului înaripat și cea a păsării călifar.

⁶ Personajul-cal *Buga* împrumută din atributele simbolice ale bouului solar din mitologia română (*Buga* < bugă „taur mai mare de patru ani” MDA 2010) și poate reprezenta o paralelă la dimensiunile mari ale animalului.

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatic

B. Boul și vaca

Efigie a puterii în diferite culte încă din perioada paleolitică în întreg arealul indo-european, boul (și taurul) este exponent al cultelor fecundității și fertilității, în care animalul este pus în legătură cu muncile agrare, integrat și într-o serie de mituri de construcție sacră și politică ori mituri solare.

Importanța mitologică și simbolică a bouului (sau a bourului, în unele variante) este dublată de funcționalitatea sa (ca animal de tracțiune, implicat în muncile agricole), regăsindu-se la loc de cinste în heraldica moldovenească datorită prestigiului religios și, deopotrivă, legendar pe care îl deține (ne reamintim de legenda întemeierii Moldovei și de descălecatul lui Dragoș).

Caracterul apotropaic al bouului⁷ se prelungește în basm prin protecția pe care acesta sau perechea de boi o oferă eroului-copil sau eroului aflat ulterior la vârstă adultă. În basmul românesc, acest zoototem, care ne interesează și din punct de vedere onomastic, apare sub forma feminină a *vacii negre* (sau *bălaie*) sau masculină a *boului năzdrăvan*. Așa se face că, într-o serie de basme, surprindem metamorfoza mamei într-o *vacă neagră/bălaie* care se îngrijește de copilul ei, ori metamorfoza femeii sătule de traiul sub formă omenească; în basmul *Vaca neagră* (Sandu-Timoc, 1988), mama eroinei își pierde viața în urma contractării bolii numite *ciumă*⁸, însă îl roagă pe Dumnezeu să îi îngăduie întruparea într-o vițică pentru a fi alături de fiica sa.

Boul năzdrăvan, înzestrat cu calități deosebite, care se apropie de cele ale calului năzdrăvan, îl însoțește pe erou și îi asigură subzistența (din carnele sale se revarsă bucate felurite, iar acest motiv îl descoperim în basmele în care copilul orfan este izgonit sau maltrat de către mama vitregă), îl ajută la muncile agricole nemaipomenite (eroul se învoiește să are ogoarele de aramă ale împăratului; eșecul îl va costa viața) sau îl învie.

Posesia unor astfel de animale cu atribute magice se face fie natural (mama se metamorfozează în vacă, Dumnezeu și Sfântul Petru îl botează pe erou și îi oferă în dar o pereche de boi), fie întâmplător (eroul descoperă o pereche de boi într-un „coșgiuc

⁷ Amintim aici de obiceiul de a trage o brazdă simbolică în jurul satului nou înființat pentru a feri comunitatea de duhuri rele și de boli (Fochi, 1976: 137).

⁸ Din nou interesant și acest aspect pentru că *ciuma bubonică* este denumită în trecut și *moartea neagră* ori *ciuma neagră*, în consecință, identificăm o nouă asociere cu numele de culoare „negru”.

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatic

(sic!) de aramă”, în *Basmul cu Negru-Împărat*, Crețu, 2010).

Dintre boii năzdrăvani întâlniți în basmele românești precizăm: *Bălana* (Crețu 2010), *Bobocan* (Nijloveanu, 1982)⁹, *Bou-bălănel* (Pamfile, 2010), *Bou-Bălțat* (Oprișan, 2005b), *Bou Negru* (Oprișan, 2005b), *Bouean* (Pop-Reteganu, 2010), *Cerban* (Oprișan, 2005b), *Ciuturină* (Oprișan, 2018), *Cîrșian* (Nijloveanu, 1982), *Cornea bou* (Oprișan, 2005b), *Galben-Bou* (Oprișan, 2005b), *Mârgoș bou bun* (Oprișan, 2005b), *Mulcoci* (Mihalcea, 2003), *Murgoci* (Oprișan, 2005b), *Sândugean* (Oprișan, 2006a), *Sângurean* (Oprișan, 2006a), *Rujan* (Nijloveanu, 1982), *Pădurean bou bun* (Nijloveanu, 1982), *Vaca neagră* (Sandu-Timoc, 1988).

În unele cazuri, motivația numelor este transparentă, întrucât acestea conțin apelativul „bou” în onomasticele compuse (*Bou-bălănel*, *Bou-Bălțat*, *Bou Negru*, *Mârgoș bou bun*, *Pădurean bou bun*) ori derivă din acestea (cum este exemplul lui *Bouean*).

Ca și în situația altor personaje din lumea basmului, cromatica joacă un rol important în denominația bovină, căci identificăm nume precum:

- *Bălana* < bălan, substantivat, nume dat unor animale domestice „cu părul sau blana alb-gălbuie” (MDA, 2010);
- *Bou-bălănel* < *bălănel* < bălan + suf. *-el*;
- *Bou-bălțat* < *bălțat* (despre animale) „care are părul de culori diferite” (MDA, 2010)
- *Galben-bou*;
- *Murgoci* < „vițel născut în amurg” (MDA, 2010);
- *Rujan* < *rujan* (reg., despre vite) „cu părul roșcat” (MDA, 2010).

Este interesant, atât din punct de vedere onomastic, cât și din punctul de vedere al semnificațiilor mitofolclorice, personajul *Bou Negru*. Strict denominativ, numele îndeplinește *funcția descriptivă* pentru că denotă un bou de culoare neagră, după cum dezvăluie povestitorul în dialogul cu culegătorul (Oprișan, 2018). Mai mult decât atât, culoarea cu care se asociază personajul este cea neagră, pentru că el „are puterile diavolului”, fiind, în fapt, un tânăr metamorfozat în bou¹⁰.

⁹ *Bobocan* < bolocan, „bou mare și greoi” MDA2010.

¹⁰ Culegătorul consemnează dialogul cu povestitorul:

„-A apărut apoi Boul Negru. L-a adus Baba Vânăță?

-Era fiul ei. El se prefăcea în bou negru. Era un om care s-a prefăcut în bou negru. Și el avé puterile diavolului” (Oprișan, 2018: 142).

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatic

Chiar și numele *Pădurean bou bun* poate fi inclus în lista numelor cromatice, deoarece *pădurean* face referire fie la „o vită născută în pădure”, fie la o „vită de culoare neagră sau roșie-închis”, așa cum se consemnează în MDA (2010). Perechea lui *Pădurean bou bun* este *Mârgoș bou bun*, a cărui putere constă în a aduce soarele de la apus la răsărit. Dacă *Pădurean* are valențe cromatice, putem presupune că *Mârgoș*¹¹ ar proveni de la *murg*¹² < *amurg*, dat fiind faptul că acesta „când dădea cu piciorul-n pământ, aducea soarili dă la apus, îl aducea iar la răsărit” (Păun, Angelescu, 1989: 240).

De asemenea, *Mârgoș* ar putea fi o variantă a numelui *Murgoci*, care descrie un „vițel născut în amurg”. Neavând nicio altă indicație în text cu privire la motivarea numelui, izvorârea numelui *Mârgoș* din apelativul *murg* rămâne la stadiul de ipoteză.

Se întâmplă ca în unele cazuri anchetatorul (culegătorul) să se înșele asupra etimologiei unui nume de personaj:

„-Ce înseamnă Ciuturină?

-Adică gros și cu coarnele micuțe-așa.

-Mata știi ce-i *ciutură*?

-Ca o ciutur-așa, gros și...

-*Ciutura* ce e?

-Ciutura-i un butuc, așa, un butuc care-i gros și...”

(Oprîțescu, 2018: 140).

Pașca (1936: 357) înregistrează *Ciut* ca nume de bou, iar în MDA (2010) precizează: *ciut* < „căruia i s-au tăiat coarnele. 2 (d. vite) Căruia i-au picat coarnele. 3 (d. vite) Cu ambele coarne lăsate în jos. 4 (d. vite) Fără un corn”.

Astfel, *Ciuturină* poate fi interpretat ca un diminutiv format prin conversiune și derivare cu sufix de la adjectivul *ciut*.

Numele *Cerban* este preluat tot de la aspectul fizic al animalului: *Cerban* < „bou cu coarnele mari, crescute simetric” (MDA, 2010), *cerb* + suf. *-an*.

Cercetând modalitatea de formare a numelor personajelor *Ciuturină*, *Cerban*, *Cornea*, înțelegem că atributele boilor

¹¹ *Mârgoș* < *mârg* „vezi *murg*” (MDA 2010).

¹² Deși *murg* desemnează de obicei *cal* „care are culoarea părului castaniu-închis sau negru-roșcat”, prin extensiune, MDA 2010 consideră că *murg* denotă și o „bovină de culoare murgă”.

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatic

năzdrăvani ai basmelor românești, *coarnele magice*, joacă și ele un rol important în denominația acestora, reprezentând o modalitate onomastică.

C. Pasărea

Vulturul și pajura (mai mică decât vulturul, dar mai puternică și mult mai rapidă) sunt două păsări răpitoare pe care comunitatea creatoare le-a înzestrat cu gândire grai omenesc, astfel că ele apar în multe produse ale folclorului literar.

Vulturul, reprezentant al legăturii dintre văzduh și pământ, a devenit simbol militar, și apare în heraldica românească. În mitologia română, acesta este asimilat uneori cu *pajura*.

În basmul românesc, vulturul apare aproape exclusiv în ipostaza masculină, dovedindu-se de ajutor eroului, răsplătindu-l regește atunci când acesta îi asigură hrana în cantitate uriașă, pe care trebuie să o consume spre a se înzdrăveni (în *Sur-Vultur*, Stăncescu 2010). Același comportament îl au și șerpii din basm (în *Vizor craiul șerpilor*, Pop-Reteganu, 2010), care conduc eroul în împărăția lor și îl instruiesc în ceea ce privește răsplata cerută (eroul este sfătuit să ceară mărgica magică de sub limba șarpelui).

Romulus Vulcănescu (1987: 538) consideră *pajura* o ființă mitică și nu o creație literară fantastică pentru că, în mituri și în literatura folclorică, aceasta apare în următoarele ipostaze:

- a. mesager divin;
- b. cursier divin;
- c. demon pseudoavimorf.

Același cercetător consideră că „în basmele fantastice, *pajura* este un personaj cu valoare de erou civilizator” (Vulcănescu, 1987: 539), însă nu ne este clară motivarea acestei afirmații.

Pajura, exclusiv feminină în basme și capabilă de procreare, răsplătește personajul care îi salvează puii, aflați aproape de extincție din pricina unui balaur. În unele basme, salvatorul este sfătuit de pui să dispară pentru o scurtă perioadă de timp până ce mama-pajură își va potoli bucuria arzătoare și să revină, căci va fi răsplătit pentru binefacere. În alte variante, puii îl ascund pe erou până ce Pajurii „îi trece pofta de a-l mânca de bucurie”. Când se deconspiră și se arată păsării, eroul este înghițit și, apoi, regurgitat mai *năzdrăvan* decât era înainte.

În alte basme, *Pajura* îl poartă pe erou înapoi în lumea sa, asigurându-i transportul de pe tărâmul celălalt pe tărâmul

Creaturi imagine terestre, aeriene și acvatic

oamenilor, după ce fusese abandonat acolo de către frații trădători (Ispirescu 1984).

Ghionoaia (< ghionoaie, „ciocănitore” MDA, 2010) apare de cele mai multe ori alături de *Scorpie*, cu care folclorul o confundă în unele creații epice, din cauza descrierii asemănătoare. Spre deosebire de *Pajură*, *Ghionoaia* (Oprișan, 2005c) se profilează rar cu aspect matern, dar se află în posesia unei *moșii*, *tărâm*, *împărății* pe teritoriul cărora oamenii nu trebuie să se abată, căci își vor face din *Gheonoaie* un dușman de moarte.

Zgripturoiul (*Zgripsorul*) și, varianta feminină *zgripturoaica* (Oprișan, 2005c) este o pasăre fantastică de dimensiuni impresionante care oscilează „între un monstru mitic și unul fantastic” (Vulcănescu, 1987: 359), fiind adesea confundată cu pajura sau chiar cu balaurii mai mici. Deși în mitologia română pasărea apare sub formă masculină, în basmele românești este evocată mult mai des *zgripturoaica*.

Alte personaje-păsări pe care le întâlnim în basmul românesc și care au valențe pozitive sunt: *Pasărea Andilandi* (Popescu, 2010), *Pasărea Dragostei* (Bilțiu, 1994), *Pasărea Landrică* (Bilțiu, 1994), *Pasărea Măiastră* (Sandu-Timoc, 1988), *Pasărea-Măiastră-cu-Flacăra-Albastră* (Mihalcea, 2003), *Păsărica Mică cu Tălpile Mici* (Oprișan, 2006c), *Pasărea Zambilă* (Sandu-Timoc, 1988).

Pasărea Măiastră este o ființă înaripată din mitologia românească, o regină a păsărilor de o frumusețe deosebită datorată penajului multicolor. Într-o variantă din colecția N.D. Popescu (2010), ea apare sub forma *Pasărea Andilandi*, numele fiind o inovație a povestitorului, la fel cum se întâmplă și în cazul personajelor aviare *Pasărea-Măiastră-cu-Flacăra-Albastră*, *Păsărica Mică cu Tălpile Mici*, *Pasărea Zambilă*, unde identificăm o individualizare complementară.

Concluzii

Concluzia studiului nostru conturează relația strânsă a omului din comunitatea tradițională cu animalele care fac parte din universul său (casnic sau general), pe care le înzestrează cu abilități cognitive și supranaturale. Calul rămâne în conștiința folclorică un simbol al năzuinței spre absolut, al călătoriilor celeste și către *cealaltă lume*, iar basmul, prin creatorii populari, nu întârzie să sublinieze aceste reprezentări prin onomastică.

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatic

Boul (bourul, taurul), simbol arhetipal integrat riturilor de construcție sacră și politică identificate la majoritatea popoarelor antice, își continuă permanența simbolică în epicul popular fiind, totodată, și un animal heraldic, în paralel cu vulturul, care are și valențe militare. Păsările basmului românesc întruchipează legătura dintre cer și pământ, dintre celest și teluric, sacru și profan, plasându-se prin zborul lor între cele două planuri, exprimând, încă o dată, aspirația omului spre absolut.

Indice de nume de personaje animaliere

	Nume	Volum	Culegător
CAI	Bălan (cal)	<i>Basme populare românești</i>	Ion Nijloveanu
	Buga	<i>Basmele românilor, vol. VI</i>	Simion Florea Marian
	Cal Călifar	<i>Basme populare românești</i>	Ion Nijloveanu
	Calu de Gând	<i>Basme fantastice românești, volumul III</i>	I. Opreșan
	Calu de Vânt	<i>Basme fantastice românești, volumul III</i>	I. Opreșan
	Carmon	<i>Basme fantastice românești, volumul III</i>	I. Opreșan
	Curpăn Mare	<i>Basmele românilor IV</i>	Alexandru Vasiliu
	Galben de sub Raza Soarelui	<i>Basme fantastice românești volumul V</i>	I. Opreșan
	Galbenu	<i>Povești populare românești</i>	Cristea Sandu-Timoc
	Holoboc, cal bun	<i>Basme fantastice românești, volumul I</i>	I. Opreșan
	Negru	<i>Basme fantastice românești, volumul I</i>	I. Opreșan
	Paripu Roș	<i>Basmele românilor, vol. VI</i>	Simion Florea Marian
	Trifan	<i>Basme populare românești</i>	Ion Nijloveanu
Trinov	<i>Basme populare românești, volumul I</i>	Grigore Crețu	

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatice

BOVINE	Bălana	<i>Basme populare românești, volumul I</i>	Grigore Crețu
	Bobocan (bou)	<i>Basme populare românești</i>	Ion Nijloveanu
	Bou Bălțat (bou)	<i>Basme fantastice românești, vol XII</i>	I. Oprișan
	Bou Negru (bou)	<i>Basme fantastice românești, vol XII</i>	I. Oprișan
	Bou-bălănel	<i>Basmele românilor IX</i>	Tudor Pamfile
	Bourean	<i>Basmele românilor</i>	Ion Pop-Reteganu
	Cerban	<i>Basme fantastice românești, volumul II</i>	I. Oprișan
	Ciuturină (taur)	<i>Basme fantastice românești, vol XII</i>	I. Oprișan
	Cîrian (bou)	<i>Basme populare românești</i>	Ion Nijloveanu
	Cornea bou	<i>Basme fantastice românești, volumul II</i>	I. Oprișan
	Galben-bou	<i>Basme fantastice românești, volumul II</i>	I. Oprișan
	Mulcoci	<i>Fata de la Izvoru limpede</i>	Gheorghe C. Mihalcea
	Murgoci	<i>Basme fantastice românești, volumul II</i>	I. Oprișan
	Mârgoș bou bun	<i>Basme fantastice românești volumul V</i>	I. Oprișan
	Pădureanu	<i>Basme populare românești</i>	Ion Nijloveanu
	Sândugean	<i>Basme fantastice românești volumul V</i>	I. Oprișan
	Sângurean	<i>Basme fantastice românești volumul V</i>	I. Oprișan
	Rujan (bou)	<i>Basme populare românești</i>	Ion Nijloveanu
	Vaca Neagră	<i>Povești populare românești</i>	Cristea Sandu-Timoc
		Sur-Vultur	<i>Basmele românilor, vol. II</i>
	Vultur Negru-Împărat	<i>Ionică Ram-de-Tei</i>	Mihai Lupu

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatice

PĂSĂRI	Vulturul	<i>Basmele românilor</i>	Ion Pop- Reteganu
	Pajura	<i>Basmele românilor, vol. II</i>	Dumitru Stăncescu
	Pajur- Împărat	<i>Ionică Ram-de-Tei</i>	Mihai Lupu
	Ghionoaia	<i>Basme fantastice românești, volumul III</i>	I. Oprișan
	Zgripturoaica	<i>Basme fantastice românești, volumul III</i>	I. Oprișan
	Pasăre	<i>Fata de la Izvoru limpede</i>	Gheorghe C. Mihalcea
	Pasărea Dragostei	<i>Făt-Frumos cel înțelept. O sută de basme, povești, legende, snoave și povestiri din județul Maramureș</i>	Pamfil Biltiu
	Pasărea Landrică	<i>Făt-Frumos cel înțelept. O sută de basme, povești, legende, snoave și povestiri din județul Maramureș</i>	Pamfil Biltiu
	Pasărea Măiastră	<i>Tinerete fără bătrânețe. Basme populare românești</i>	Ovidiu Papadima
	Pasărea Măiastră	<i>Povești populare românești</i>	Cristea Sandu- Timoc
	Pasărea Zambilă	<i>Povești populare românești</i>	Cristea Sandu- Timoc
	Pasărea- Măiastră-cu- Flacăra- Albastră	<i>Fata de la Izvoru limpede</i>	Gheorghe C. Mihalcea
	Păsărica Mică cu Tălpile Mici	<i>Basme fantastice românești volumul VII</i>	I. Oprișan

Tabelul 1: Indice de nume de personaje animaliere

Referințe:

DEX (2009). *Dicționarul explicativ al limbii române/ The Explanatory Dictionary of the Romanian Language*. coord. Coteanu, I., și Mareș, L., ediția a II-a. București: Editura Univers

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatice

Enciclopedic.

- MDA (2010). *Micul dicționar academic/ The Little Academic Dictionary*. Sala, M., Dănăilă, I. (red. resp.). București: Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Bilțiu, P. (1994). *Făt-Frumos cel înțelept. O sută de basme, legende, snoave și povești din Maramureș/ The Wise Prince Charming. A Hundred Fairy Tales, Legends, Tales and Stories from Maramureș*. Baia-Mare: Editura Gutinul SRL.
- Crețu, G. (2010). *Basme populare românești. vol I-II/ Romanian Fairy Tales*, vol I-II. București: Editura Saeculum.
- Fochi, A. (1976). *Dațini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea/ Folklore Customs and Superstitions at the end of the 19th century*. București: Editura Minerva.
- Greimas, A.J. (1976). *On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory/ .* Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ispirescu, P. (1884). *Legendele sau basmele românilor/ Romanian Legends or Fairy Tales*. Timișoara: Editura Facla.
- Lupu, M. (1983). *Ionică Ram-de-Tei/ .* București: Editura Ion Creangă.
- Marian, S.Fl. (1986). *Basme populare românești/ Romanian Fairy Tales*. București: Editura Minerva.
- Marian, S.Fl. (2010). *Basmele românilor. vol. VI/ Fairy Tales of Romanians*, vol. VI. București: Curtea Veche Publishing.
- Mihalcea, G.C. (2003). *Fata de la izvoru' limpede: antologie de folclor dobrogean – basme, povestiri și snoave din Horia, județul Tulcea/ The Girl from the Clear Spring: an Anthology of Dobrogean Folklore - Fairy Tales, Stories and Anecdotes from Horia, Tulcea County*. Constanța: Ex Ponto.
- Mihalcea, G.C. (2003). *Voinic la trei castele: antologie de folclor dobrogean – basme, povestiri și snoave din Horia, județul Tulcea/ Hero at three Castles: an Anthology of Dobrogean Folklore - Fairy Tales, Stories and Anecdotes from Horia, Tulcea County*. Constanța: Ex Ponto.
- Nijloveanu, I. (1982). *Basme populare românești. Folclor din Oltenia și Muntenia/ Romanian Fairy Tales. Folklore from Oltenia and Muntenia*. București: Editura Minerva.
- Oprîșan, I. (2005-2018). *Basme fantastice românești. vol. I-XII/ Fantastic Romanian Fairy Tales. vol I-XII*. București: Editura Vestala.
- Pamfile, T. (2010). *Basmele românilor. vol. IX/ Fairy Tales of Romanians. vol. IX*. București: Curtea Veche Publishing.
- Papadima, O. (2001). *Tinerețe fără bătrânețe. Basme populare românești/ Youth Everlasting. Romanian Fairy Tales*. București: Editura Dalsi.
- Păun, O., Angelescu, S. (1989). *Basme, cântece bătrânești și doine/ Fairy Tales, Ballads and Doina*. București: Editura Minerva.

Creaturi imaginare terestre, aeriene și acvatic

- Pop-Reteganul, I. (2010). *Basmele românilor, vol. III/ Fairy Tales of Romanians. vol. III*. București: Curtea Veche Publishing.
- Propp, V. (2000). *Morphology of the folktale*. University of Texas Press.
- Propp, V. (1970). *Morfologia basmului/ Morphology of the folktale*. București: Editura Univers.
- Sandu-Timoc, C. (1988). *Povești populare românești/ Romanian Folk Tales*. București: Editura Minerva.
- Stăncescu, D. (2010). *Basmele românilor. vol. II/ Fairy Tales of Romanians. vol. II*. București: Curtea Veche Publishing.
- Vasiliu, A. (2010). *Basmele românilor. vol. IV/ Fairy Tales of Romanians. vol. IV*. București: Curtea Veche Publishing.
- Vulcănescu, R. (1987). *Mitologie română/ Romanian Mythology*. București: Editura Academiei R.S.R.

~~~~~

Cristina ILEA (ROGOJINĂ): PhD in Philology with a thesis on the Anthroponymy of the Romanian folktale She has a BA in Romanian and English Language and Literature followed by an MA in Romanian Studies (Faculty of Letters at Ovidius University of Constanța). She is an Assistant professor in the Department of Romanian Philology, Classical and Balcan Languages at the above named university. She is also a member of *Speculum*, a Research Center of the Imaginary (Alba Iulia) and Classical Studies Society (Bucharest) and is interested in folklore, language and naming.